

Érvelés és elemzés - Érvelésrekonstrukció, induktív és deduktív érvelések

Zemplén Gábor
zemplen@filozofia.bme.hu

I. Igazolás és/vagy meggyőzés

Érvelések elemzése milyen kérdésre keres választ	Mi az igazság? Mi a helyes álláspont? Mi a jól védhető álláspont?	Mit tegyek / cselekedjek? Hogyan döntsek / válasszak?
Milyen cél alapján? / Mit tekint az érvelések funkciójának?	igazolás	attitűdváltozás (intenzitás- változtatás, létrehozás, megváltoztatás +/-)
Milyen területek foglalkoznak ezzel a szemponttal?	logika és informális logika, ill. egyéb argumentációelméletek	retorika (Ar.), marketing, meggyőzéspszichológia
Az érveléseket milyen szempontból vizsgálják?	erősség / érvényesség (helytállóság)	hatásosság
	normatív, kontextusfüggetlen	ált deskriptív, kontextusfüggő

Nem minden érvelés! De mi nem?

Mit tekint az érvelések funkciójának?	igazolás (állítás elfogadása igazként, valószínűként)	attitűdváltozás (erősítés, megváltoztatás, létrehozás)
Mi eredményezi ezt? <i>Mindkét esetben számos egyéb folyamat lehet, ezek leválasztása az érvelésekről gyakran problemátikus!</i>	1. érvelés 2. tapasztalat (láttam) 3. közlés (mondták) 4. memória (emlékszem)	1. érvelés 2. manipuláció 3. kontextuális hatások (megszokás, szituáció, elvárások, stb.)
Mi segíti az elkülönítést a nem érvelés típusú igazolástól / meggyőzéstől?	Pragmatikai és nyelvi megfontolások - Ilyen helyzetben érvelni szoktak – pl. választás, tévévita, tudományos cikk - X álláspontját megkérdőjelezték /megtámadták (vitahelyzet alakult ki) -Használ konklúzió- és premisszajelzőket ill. a megnyilatkozó olyan, mint ami az érvelésekre jellemző -És még EZEK A SZEMPONTOK KONFLIKTUSBAN LEHETNEK - LÁSD A JÓINDULAT ELVÉT	

II. Mi is az az érvelés?

- Kettős cél: *meggyőzés* (attitűdváltoztatás) és igazolás
- Mai cél: egy állítás *alátámasztása*: mi és hogyan növeli (vagy csökkenti) egy kijelentés elfogadhatóságát
- Közönség: Nem konkrét célközönség, hanem lehetőleg „bárki”: idealizált racionális hallgatóság*
- Eszköz: kijelentések valahogyan elrendezett sorozata: *ha* elfogadunk bizonyos kijelentéseket, *akkor* el kell fogadnunk az alátámasztandó állítást is. (Miért? Mert így „logikus”)
- Érv_(mai óra): kijelentések olyan sorozata, amellyel egy állítás általános elfogadhatóságát akarjuk növelni

Az érvelés elemei

- *Amit* alá akarunk támasztani: *konklúzió*

Mindig *egy* van? Nem, de általában: ha több állítást is alátámasztunk, akkor azok vagy egymás alá vannak rendelve (részkonklúziók + főkonklúzió), vagy több érvelés jelenik meg párhuzamosan

- *Amikkel* alá akarjuk támasztani: *premisszák*

Akármennyi lehet – amik valóban a konklúzió alátámasztására szolgálnak. Adott szöveg tartalmazhat irreleváns állításokat („kitérő” rész retorikában + páthosz, éthosz), de ezek nem számítanak premisszának

A jóindulat elve (első megközelítésben)

- A cél minden potenciálisan argumentatív elemet argumentatívnak tekinteni
- ezt követően a lehető legerősebb érvelést rekonstruálni az explicit elemekből
- majd az értelmezés és elemzés során is a „maximálisan argumentatív” olvasatot vizsgálni

III. Érvelések szerkezetének rekonstrukciója

- Egy érvelésnek mindig többféle rekonstrukciója adható
  - valamilyen módon el kell köteleződni ezek egyike mellett
  - A rekonstrukció során megengedett műveletek a redundáns vagy lényegtelen részek **törlése**, az implicit információk **hozzáadása**, a beszédaktusok sorrendjének **átrendezése**, és egyes beszédaktusok **átalakítása** a
  - **Jóindulat elvének** megfelelően

A „maximálisan argumentatív” olvasat

- Az implicit elemek feltárása során
  - először a „logikai minimum” rögzítése a cél
    - (minden nem önellentmondó érvelés logikailag érvényessé tehető)
  - majd a „pragmatikai optimum” megtalálása
    - a számos logikai lehetőség közül.
  - Ez a helyzetből adódó **elégséges** és **plauzibilis** (esetleg egy vita más pontján már ki is mondott) **legkisebb** elköteleződés megtalálását jelenti.

IV. Érvelések értékelése

- Hogyan kritizálhatunk egy érvelést?
  1. Tényleg *következik* a konklúzió belőlük? (Azért nyervogott a macska, mert Gábor húzogatta a farkát. Szakmai kérdésekről pusmogtak Gizivel. ...)
Relevancia-Elégségesség-Elfogadhatóság (REE)
  2. Tényleg *igazak* a premissák? (Honnan tudod, hogy sötét volt az ablak? Hogy nyávogott a macska?)
- Lehet egy érv rossz úgy, hogy hamis premissákkal erős a szerkezet („Ha $2+2=5$, akkor ork vagyok. De $2+2=5$. Tehát ork vagyok.”), meg úgy is, hogy igaz premissákkal gyenge a szerkezet („ $2+2=4$. A békák kételtűek. Tehát ork vagyok.”)

Ajánlott elemzési sorrend

1. Szöveg elolvasása / megértése / gondolatmenet átlátása
2. Konklúzió megtalálása /rekonstrukciója
3. Premissák feltárása /rekonstrukciója
4. A mondatok átfogalmazása: kiemelni az érvelés szempontjából lényeges infókat
5. Explicitté tesszük a szöveg implicit konklúzióit és premissáit
  - Implicit elemeknél az **elégséges, plauzibilis, de legkisebb elköteleződés** megtalálása
6. Érvelésszerkezet rekonstrukciója
  1. Rekonstruáljuk a részérvelések premissza-konklúzió szerkezetét
  2. A részérveléseket felhasználva felépítjük a gondolatmenet egészét
7. Érvelés értékelése
  1. Erősség szempontjából (következik-e a P-kból a K) Gy / E / ?
  2. Igazság szempontjából (igazak-e a P-k) I / H / ?
8. Ellenőrzés

HF

- HF2a: Keresz politikai érvelést implicit konklúzióval és/vagy (a mondanivaló szempontjából releváns) implicit premisszával. Explikáld az implicit P/K-kat a maximálisan argumentatív olvasat módszerével. Adj (érvelő) elemzést és indoklást arról, hogy miért nem volt kimondva a P / K.
- MAX 5 p
-
- HF2b: Keresz példát olyan érvelés(részlet)re, ahol az érvelés akár független akár kapcsolt érvelésként rekonstruálható. Van-e stratégiai (retorikai) előnye ennek a kétértelműségnek? Ha igen, elemezd a példát és indokold meg döntésedet.
- MAX 5 p (példaértékű tartalom csak stratégiai elemzést tartalmazó feladat lehet)

- HF2c: (Ha addigra van honlap) – min. 3 db. HF2a kommentelése (világos-e, követi-e a javasolt feldolgozási sorrendet, van-e tévedés/pontatlanság/kétértelműség, pontosan van-e ledokumentálva – forrás, bibliográfiai adatok, elérés, stb. alapján) és min. 3 db HF2b kommentelése (hasonló szempontok alapján. Fontos, hogy a még nem értékelt feladatok kommentelésének prioritása van (amíg van értéketlen feladat, addig a minimumkövetelmény teljesítéséig ezeket kell kommentálni), már kommentált feladatok és mások kommentjeinek értékelése csak ez után következhet.

Érvelésrekonstrukciók

Induktív és deduktív érvelések

„Azért kérdezem ezt [t.i. hogy nem pártoltak-e el a régi rajongók], mert az „import” hip-hopról, a laikus számára nem éppen a nemzeti identitás jut eszébe, mi több, afféle antifa stílusként aposztrofálják. Ezen állításra pedig a stílus több tagja és követője is ráerősít.

Ez egy óriási tévedés, ugyanis ha csak a hip-hop lokálpatriotizmusát veszem alapul, sokkal közelebb áll ez a stílus a kérdésedhez, mint mondjuk a rock zene. Hallgassuk csak meg azokat a néger úriembereket, akik számaikban rendszeresen dicsőítik a lakóhelyüket, a városukat, hogy melyik partról származnak. Ettől csupán egy lépésre áll a nacionalizmus, amit az amerikai hip-hop zenészek lemezein rendszeresen láthatunk, azt, hogy konkrétan az alsógatyájuk is nemzeti színű. Tehát még egyszer hangsúlyozom, hogy hatalmas tévedésben él az, aki azt gondolja, a hip-hop-tól messze áll a nemzeti öntudat fogalma. Ennek a pénzpergetős, prostis imáznak egyszerűen az az oka, amit itthon látunk, mivel a peremkerületi, lecsúszott gyerekek az elért sikereiket így akarták megmutatni, nálunk és a világban pedig ez csapódott le, de a dolog egyáltalán nem erről szól. 2Pac azt mondta, hogy el kell dönteni: művészetnek tartjuk-e a rap-et, vagy nem. Ha igen, akkor figyeljünk oda arra, hogy mit írunk, hogy a fiataloknál ez mit fog jelenteni, ha pedig nem, akkor írjatok össze-vissza, mindenféle hülyeséget. Pillanatnyilag a mainstream szcéna jelentős része az utóbbi verzióknak felel meg, de mint mondtam, a hip-hop lényege nem ez. Ez a füves és szexcentrikus bohóckodás semmi egyéb, mint a stílusban megjelent neoliberalizmus cölöpjei.*

A kérdés rekonstrukciója

- „Azért kérdezem ezt [t.i. hogy nem pártoltak-e el a régi rajongók (Q1)], mert az „import” hip-hopról, a laikus számára nem éppen a nemzeti identitás jut eszébe (Q1.1), mi több, afféle antifa stílusként aposztrofálják (Q1.2). Ezen állításra pedig a stílus több tagja és követője is ráerősít.(Q1.3)
- Q1: Miért nem pártoltak el a régi rajongók,
  - Hiszen / az indokolja a kérdést
- Q1.1: A hip-hop „import” / a laikus számára nem a nemzeti identitás jut az eszébe
  - Hasonló érvek, érdemes összevonva kezelni

- Q1.2: A hip-hopot „antifa” stílusnak is aposztrofálják
  - Ez független az előző érvtől (Q1.1, „import”)
  - Érdekes implikáció: aki elutasítsa a fasizmust, az elfordul a nemzeti identitást képviselőktől (ellenfogalmak)
- Q1.3? Tagok és követők is megerősítik ezt
  - Mit? Hogy a hip-hop „antifa” (Q1.2.1)? Vagy hogy import (Q1.1.1)? Vagy hogy a nemzeti identitás ellentétes a hip-hoppal (Q1.3)?
- Értékelés?
  - A kérdés indokoltságát ált. nem szükséges alátámasztani
  - Az alátámasztás azonban irányítja a válaszolót (sokszor felkínálja a megcáfolandó állításokat)

Fogalmi mezők

- A fogalmak jelentését nem csak a fogalom-jelenség viszonyok határozzák meg, hanem a **fogalom-fogalom viszonyok** is
- Az ugyanabba a fogalmi mezőbe tartozó fogalmak nagyban meghatározzák egymás jelentését (pl. reggeli / ebéd, tanulás / magolás)
- Hogy az egyik fogalom jelentéstartományáig meddig tart, azt (részben) a másik fogalom határozza meg
- Különösen igaz ez az **ellentétes értelmű** (pl. hideg / meleg, nagy / kicsi), és még inkább az **egymást kizáró** (igaz / hamis, nő / férfi) fogalompárokra
- Az utóbbiaknál az egyiket csak a másik negációjával lehet definiálni

Ellenfogalmak

- A **társadalmi csoportok önmeghatározása** jelentős részben ellentétes vagy egymást kizáró fogalompárokra alapul
- A csoport más csoportoktól tagjainak olyan közös tulajdonsága segítségével különbözteti meg magát, amely azok tagjaira nem jellemző (pl. matematikusok: szaktudás; fotómodellek: testalkat, életmód)
- Az eredeti megkülönböztetés nem feltétlenül jelez kritikai viszonyt, de konfliktusok során negatív értelmezést kaphat, és egy sor előnytelen tulajdonsággal egészülhet ki (pl. érthetetlen / érthetetlen beszédű, azaz „német”, „barbár”; városi / vidéki)
- **Aszimmetrikus ellenfogalmak** (R. Koselleck) révén egy csoport úgy határozza meg magát másokkal szemben, hogy általa alapvetőnek tartott tulajdonságokat vitat el tőlük (pl. felsőbbrendű ember / alsóbbrendű ember)

A válasz első fele

- Ez egy óriási tévedés [hogyan az import hip-hopról nem jut az ember eszébe a nemzeti identitás] (1), ugyanis ha csak a hip-hop lokálpatriotizmusát veszem alapul (1.1a), sokkal közelebb áll ez a stílus a kérdésedhez, mint mondjuk a rock zene (1.1b). Hallgassuk csak meg azokat a néger úriembereket, akik számaikban rendszeresen dicsőítik a lakóhelyüket, a városukat, hogy melyik partról származnak (1.1a.1). Ettől csupán egy lépésre áll a nacionalizmus (1.1a.1.1), amit az amerikai hip-hop zenészek lemezein rendszeresen láthatunk (1.1a.1.1.1), azt, hogy konkrétan az alsógyatájuk is nemzeti színű (1.1a.1.1.1.1). Tehát még egyszer hangsúlyozom, hogy hatalmas tévedésben él az, aki azt gondolja, a hip-hop-tól messze áll a nemzeti öntudat fogalma (1').

- 1) Óriási tévedés [hogyan az import hip-hopról nem jut az ember eszébe a nemzeti identitás] / hatalmas tévedésben él az, aki azt gondolja, a hip-hop-tól messze áll a nemzeti öntudat fogalma
- 1.1a) Már a hip-hop lokálpatriotizmusa is cáfol
- 1.1b) A hip-hop stílus inkább lokálpatrióta, mint mondjuk a rock zene
- 1.1a.1) Néger úriemberek számaikban rendszeresen dicsőítik a lakóhelyüket, a városukat, hogy melyik partról származnak
- 1.1a.1.1) Ettől csupán egy lépésre áll a nacionalizmus
- 1.1a.1.1.1) Az amerikai hip-hop zenészek lemezein rendszeresen láthatunk a nacionalizmust
- 1.1a.1.1.1.1) Konkrétan az alsógyatájuk is nemzeti színű

Vagy?

- (2') A hip-hop nacionalista
- 2.1a A lokálpatriótizmustól csupán egy lépésre áll a nacionalizmus
- 2.1b Az amerikai hip-hop zenészek lemezein rendszeresen láthatunk a nacionalizmust
- 2.1b.1 Konkrétan az alsógatyájuk is nemzeti színű

- Ennek a pénzpergetős, prostis imáznak egyszerűen az az oka, amit itthon látunk, mivel a peremkerületi, lecsúszott gyerekek az elért sikereiket így akarták megmutatni (1.2a), nálunk és a világban pedig ez csapódott le (1.2b), de a dolog egyáltalán nem erről szól (1.2c).
  - A három állítás kapcsolt állításként erősebb
  - 1.2b és 1.2c erős autoritást feltételez (nem arról szól a hip-hop, ami nálunk és a világban lecsapódott)

- 2Pac azt mondta, hogy el kell dönteni: művészetnek tartjuk-e a rap-et, vagy nem. Ha igen, akkor figyeljünk oda arra, hogy mit írunk, hogy a fiataloknál ez mit fog jelenteni, ha pedig nem, akkor írjatok össze-vissza, mindenféle hülyeséget. Pillanatnyilag a mainsteam szcéna jelentős része az utóbbi verzióknak felel meg, de mint mondtam, a hip-hop lényege nem ez (1.2c'). Ez a füves és szexcentrikus bohóckodás semmi egyéb, mint a stílusban megjelent neoliberalizmus cölöpjei (1.2c.1)."*
- 1.2c.1 a füves és szexcentrikus bohóckodás semmi egyéb, mint a stílusban megjelent neoliberalizmus cölöpjei

Induktív és deduktív érvelések

1.1. A logikai vizsgálat

- A premisszák és a konklúzió között fennálló következmény relációt értékeli:

A premisszák igazsága hogyan függ össze a konklúzió igazságával?

Ha elfogadjuk a premisszákat, akkor az előadott érvelés alapján elfogadható-e a konklúzió?

Rivális érvelések közül melyikben jobban alátámasztott a konklúzió?

- Nem feladata a premisszák igazságának vizsgálata!

- A premisszák igazsága nem garantálja a konklúziót - valamilyen értékelési eljárást kell kidolgoznunk.
  - Ha Jóska rosszul érzi magát, akkor pacalpörköltet evett pár órája a "Kis gatyaszaggató"ban.
  - Jóska rosszul érzi magát.
  - Tehát pacalpörköltet evett pár órája a "Kis gatyaszaggató"ban.
- Vagy
  - Jóska rosszul érzi magát.
  - Jóska ha eddig rosszul érezte magát, akkor mindig pacalpörköltet evett pár órával korábban a "Kis gatyaszaggató"ban.
  - Jóska pacalpörköltet evett pár órája a "Kis gatyaszaggató"ban.
- Melyik a jobb? Nem egyértelmű a döntés - az érvelő céljától függ!

1.2.a. Deduktív és induktív érvelések

- Deduktív érvelés:
A premisszák igazsága szükségszerűen maga után vonja a konklúzió igazságát.
  - Minden magyar adócsaló.
  - Gábor magyar.
  - Gábor adócsaló.
- (A premisszák igaz volta nem képezi vizsgálódásunk tárgyát!)

1.2.b. Deduktív és induktív érvelések

- Induktív érvelés:
A premisszák igazsága valószínűvé teszi a konklúzió igazságát.
  - A magyarok döntő többsége adócsaló.
  - Gábor magyar.
  - Gábor adócsaló.

1.2.c. Deduktív és induktív érvelések

- **Minden magyar adócsaló.**

János magyar.

János becsületes, szorgalmas ember.

János fél a törvényszegéstől.

János adócsaló.

Az új információk megváltoztatták a konklúzió megalapozottságát?

- **A magyarok döntő többsége adócsaló.**

János magyar.

János becsületes, szorgalmas ember.

János fél a törvényszegéstől.

János adócsaló.

Induktív általánosítás

A megfigyelt F-ek x %-a G

Minden F x %-a G

- Igazak a premisszák?
- Elég nagy a minta?
  - Van, amikor egy elég - ha tömegprodukciónról van szó, van amikor 1000 kell - ha százalékokat akarunk megállapítani
- Milyen pontos a konklúzió
  - majdnem minden, 50 % +/- 10 %, 95 %, 98,675 %
- Nem elfogult a mintavétel?
- Működnek sztereotípiák, előítéletek?
- Rosszul van megfogalmazva (irányítottan) a kérdés?
- A mintavétel módja megbízhatatlan informális döntési eljárásokat tartalmaz?
- Hibák:
  - Túlzott általánosítás
  - Elfogult mintavétel

2. Hogyan tudjuk eldönteni, hogy jó az érvelés/következtetés?

- A deduktív érvelés vizsgálata: formális logika: a következtetést formailag (a premisszák és a konklúzió közti kapcsolat formáját, a logikai szerkezetet) vizsgáljuk, az állítások tartalmától eltekintünk.
- Induktív érvelés vizsgálatához: informális logika: a következtetés a benne szereplő állítások tartalmától függően hol erős, hol gyenge következtetéshez vezet.

Statisztikus szillogizmus

$F \times \% - a \ G$

$a \ F$

$a \ tehát \ G \ (vagy \ nem \ G)$

- Igazak a premisszák?
- Ahogy a % 100 vagy 0 felé tart erősödik az érv
- Van-e erős, a konklúziót aláíró érv?

Következtetés a legjobb magyarázatra

*P hipotézis igen jól megmagyarázza Q jelenséget
Nincs más magyarázatunk, ami csak kb. olyan jól
magyarázná meg Q-t, mint P.
P igaz.*

- Igazak a premissák?
- A magyarázat tartalmaz vitatható vagy nehezen hihető állítást?
- A magyarázat ne igényeljen ugyanannyira magyarázatot.
- Elég általános a magyarázat?
- Ellentmond a magyarázat az eddig kijelentéseinknek?
- Valóban megmagyarázza a jelenséget?

Analógiás következtetés

*a,b,c,d, rendelkezik F, G, H, I tulajdonsággal
x rendelkezik G, H, I tulajdonsággal
x rendelkezik F tulajdonsággal*

- Igazak a premissák?
- A közös tulajdonságoknak fontosnak kell lenniük.
- Minél több ilyen, releváns tulajdonság annál jobb.
- Vannak-e releváns diszanalógiák?
- Az analógiás érvelés erősödik, ahogy a konklúzió gyengül.
- Az analógiás érvelés erősödik, ahogy a vizsgált tulajdonságok heterogenitása nő.

Hogyan értékeljük az analógiákat?

- Hány esetünk van?
- Mennyire változóak a vizsgált esetek?
- Hány közös tulajdonságuk van?
- Milyen relevánsok a közös tulajdonságok?
- Milyen számban vannak eltérő tulajdonságok?
- Milyen jelentősek az eltérő tulajdonságok?
- Milyen szerény a konklúzió?

Oksági érvelések

- Láttuk már: egyes érvelési sémák oksági kapcsolatot feltételeznek („oksági sémák”, stb.)
- Most: hogyan lehet induktív következtetések segítségével oksági kapcsolatokat felderíteni?
- Ritkán: ismert az ok, keressük az okozatot
Gyakrabban: ismert az okozat, keressük az okát
- Pl. tudományos kutatás: a megfigyelt jelenségek okait keresi

Mi az az okság? – 1

- Logikusok szerint: szükséges és elégséges feltételek rendszere (lásd később)
- Matematikusok szerint: valószínűségi korreláció, feltételes valószínűség
- Fizikusok szerint: a magyarázat alapjául szolgáló természettörvény + peremfeltételek
- Filozófusok szerint: kontrafaktuális állítások igazságfeltételei a lehetséges világok mentén, stb.
- „Ha nem kérdezik, tudom, de ha kérdezik, akkor nem tudom.”

Mi az az okság? – 2

- Az biztos, hogy nem *tapasztalható*: események bekövetkezését lehet tapasztalni, de azt, hogy az egyik *oka* volt a másinak, nem tapasztalom.
Pl. Látom, hogy Gábor hasának ütődik a labda, és látom, hogy Gábor összegörnyed, de azt *nem látom*, hogy az első dolog *okozza* a másikat.
- Következtetni kell rá! Miből?
- Pl. Ha sokszor látom, hogy a labda hasbaszállását összegörnyedés követi, akkor oksági viszonyt hiszem: *korreláció* két esemény között
- D. Hume, 18. sz.: az oksági viszonyt korreláció alapján feltételezzük

Mill módszerei

- J. S. Mill, 19. sz.: egyedi együttjárásokból általános korrelációra következtetni *induktív* lépés
- A tudomány csupa induktív következtetéseket használ, de ezeket módszeresen teszi
- Az oksági következtetések sosem biztosak (hiszen induktív), de megbízhatóvá tehetőek bizonyos módszerek követésének segítségével
- Előzmény: F. Bacon, 17. sz. (hasonló szabályok)

1. A megegyezés módszere

- Egy kórházban egy csomó ember fekszik ételmérgezéssel. Hogyan keresem az okot?

a evett A-t, B-t, C-t és D-t

b evett B-t, D-t, E-t, F-t és G-t

c evett D-t, F-t és H-t

Tehát a mérgezés oka D

Mert: más körülményektől függetlenül, amikor D jelen volt, a betegség mindig kialakult (és nincs más közösen meglévő jelölt)

Másik példa:

Rum, pizza, ülök → fejfájás
 Rum, virsli, állók → fejfájás
Rum, ropi, fekszem → fejfájás
 A rum fejfájást okoz.

Ellenpélda:

Rum + szóda → fejfájás
 Vodka + szóda → fejfájás
Tequila + szóda → fejfájás
 A szóda fejfájást okoz

- Mivel induktív következtetésről van szó, nem alkalmazható mechanikusan: a háttértudást mindig figyelembe kell venni!
- De sok esetben olyan „ideális” körülményeket tudok teremteni, ahol kizárom a nemkívánatos hatásokat (pl. természettudományos kísérletezés)

2. A különbség módszere

- Mr. G hétről-hétre képtelen lányokat felszedni a diszkóban. Mi az oka?

Szemüveg, szőke haj, viccelődés → lekoptatják
 Nincs szemüveg, szőke haj, viccelődés → lekoptatják
 Szemüveg, vörös haj, viccelődés → lekoptatják
Szemüveg, vörös haj, komoly pófa → nem koptatják le
 A viccelődés volt a lekoptatás oka.

Mert: minden más megváltozásától függetlenül, ha V nem jelent meg, L sem jelent meg

Másik példa:

oxigén + papír + szikra → tűz
oxigén + papír + nincs szikra → nincs tűz
 A szikra a tűz oka.

Ellenpélda:

oxigén + papír + szikra → tűz
nincs oxigén + papír + szikra → nincs tűz
 Az oxigén a tűz oka.

- Ez sem működik automatikusan! Mit tegyünk?

3. Megegyezés és különbség egyesített módszere

- oxigén + papír + szikra → tűz
 nincs oxigén + papír + szikra → nincs tűz (– eddig OK, de:)
oxigén + bádoglemez + szikra → nincs tűz!
 NEM az oxigén a tűz oka.

(A különbség módszere önmagában félrevezetne, de a megegyezés módszere besegít)

- Rum + szóda → fejfájás
 Vodka + szóda → fejfájás (– eddig OK, de:)
Rum + nincs szóda → fejfájás még mindig!
 NEM a szóda a fejfájás oka

(A megegyezés módszere önmagában félrevezetne, de a különbség módszere besegít)

- Lássunk egy pozitív példát is:

Juli, Mari, Teri elmegy a buliba → Mr. G elmegy
 Gizi, Mari, Bori elmegy a buliba → Mr. G elmegy
 Juli, Teri, Bori elmegy a buliba → Mr. G nem megy el
 Mr. G Mari miatt jár a buliba.

- Amikor Mari ott van, Mr. G is ott van, de amikor Mari nincs ott, Mr. G is távol marad
- Vajon ez a legbiztosabb módszer?

(Szükséges, elégséges feltételek)

- *Ha rum, akkor* fejfájás: a rum a fejfájás **elégséges** feltétele (elegendő rumot inni hozzá)
- *Ha nincs* oxigén, *akkor nincs* tűz: az oxigén a tűz **szükséges** feltétele (nélküle nem megy)
(Vagyis: *Ha* tűz van, *akkor* oxigén is van)
- *Ha* Mari jön, *akkor* Mr. G is jön, de *ha nem* jön Mari, *akkor nem* jön Mr. G sem: Mari ottléte Mr. G ottlétének **szükséges és elégséges** feltétele
(Vagyis: Mr. G akkor és csak akkor jön el, ha Mari is)
- Ezek **különböző** okság-koncepciók: egyes helyzetekben mást és mást értünk okság alatt

4. A maradékok módszere

- Eddig nem tudtuk figyelembe venni az előzetes tudásunkat. De most:

Állok, sört iszom, virslit eszem → fáj a lábam, a fejem, a hasam
 Az állás lábfájást okoz.
A sör fejfájást okoz.
 A virsli hasfájást okoz.

Mert: ha egyes jelenségek okait már ismerem, akkor ezeket sorban kiejtve a kérdéses jelenség oka az eddig nem tárgyalt körülmény

- Ha pl. a helyzet túl komplex ahhoz, hogy egyszerűen variáljam a körülményeket: nincs idealizált kísérleti szituáció

5. Az együttváltozás módszere

- A tudományban *fokozati* kérdéseket is figyelünk:

1 rum, pizza, ülök → enyhe fejfájás
 4 rum, virsli, állok → jelentős fejfájás
8 rum, ropi, fekszem → iszonyú fejfájás
 A rum fejfájást okoz.

- A korreláció meglétének legbiztosabb formája a *kvantitatív* korreláció
- De vajon a korreláció mindig oksági kapcsolatot jelent?

Oksági tévkövetkeztetések

- *Post hoc ergo propter hoc*: „utána, tehát miatta”
két esemény egymást követi, *vagyis* okozza
Pl. A Szíriusz heliákus kelését mindig a Nílus áradása követi.
Tehát a csillagok szabályozzák a folyók járását.
- *Cum hoc ergo propter hoc*: „vele, tehát miatta”
két esemény együtt jár, *vagyis* oksági a kapcsolat
Pl. Az elmúlt években csökkent a Magyarországra érkező gólyák száma. Ugyanakkor csökkent a születendő magyar gyermekek száma is. Tehát a gólya hozza a gyereket.
- Sokféleképpen lehet hibázni, pl.:

- Kevés számú esemény:
  - Mr. G megkezdi hajóútját, belép a kabinba, és megnyomja a kapcsolót az ajtó mellett. Iszonyú rántást érez, a földre esik, és az egész hajó rázkódni kezd. Ekkor felhívja a kapitányt, és azt mondja: „Bocs, meghúztam a vészféket”
(Kritika: vajon mindig ez történne a kapcsoló megnyomását követően? Elégtelen alap!)
- Túlzott extrapoláció:
  - Ha többet locsolom a terményt, jobban nő. Tehát a víz jó a terménynek.
(– És mi van az árvízzel?)
  - Ha vörösbort iszom, jobb az emésztésem. Tehát az alkohol egészséges.
(– És napi 3 liter pálinka?)

- Fordított okság: $A \rightarrow B$ helyett $B \rightarrow A$
  - A gazdag emberek általában részvényeket és kötvényeket vesznek. Tehát a részvények, kötvények gazdaggá teszik az embert.
  - A G sziget egészséges bennszülöttein tetvek élőködnek, a betegeknek nincsenek jelen. Tehát a tetű egészséges.
- Közvetett okság: $A \rightarrow B$ helyett $A \rightarrow C \rightarrow B$
  - A Berkeley egyetemen a férfiakat nagyobb arányban vették fel, mint a nőket. Megvádolták az egyetem vezetését, hogy elfogult. Végül kiderült, hogy a nők szívesebben jelentkeztek a népszerű szakokra, ahol viszont magasabb volt az elutasítási arány.
(Tehát nem: Nő vagy $\rightarrow$ valószínűbb, h. nem veszünk fel
Hanem: Nő vagy $\rightarrow$ szívesebben jelentkezzel népszerű szakra $\rightarrow$ valószínűbb, hogy nem veszünk fel)

- Közös ok: $A \rightarrow B$ helyett $A \leftarrow C \rightarrow B$
  - Mr. G sokat iszik mostanában, és eléggé depressziós. Nyilván az alkohol okozza a depressziót.
(Pedig valszeg az ivásnak és a depinek közös az oka!)
  - Városunkban az utóbbi időben megnőtt a marihuána-fogyasztás, és egyre gyakoribbak a fegyveres bűntények. Nyilván a kenderszívás agressziót okoz.
(Nem inkább a szervezett bűnözés térhódítása van mindkét folyamat hátterében?)

Megy ez, mint a karikacsapás?

Letartóztatott Vidám Arcosok Párti vállalkozó

Macska a kútban

Politikai leszámolás vagy százmillióst tőre menő büntetőügy? - nem világos, valójában mi áll Szélkötő Kalamona, a VAK Part volt Zala megyei elnöke, a Bel- és Talajvízszolgáltató Vízműipari Rt. tulajdonos-vezérigazgatója letartóztatásának háttérében. A vállalkozót és társait különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűtlen kezeléssel gyanúsítják.

Látványos gazdasági-politikai karmert tört derékba kaskedden a Pácegresi Városi Bíróság, amikor béklyóba verve kihallgatta, majd nyaktámba zárva jobbnak látta rács mögött tartani (...)

- tipikus oknyomozó-tényfeltáró újságcikk...
- nézzük csak meg a konklúziót...

- a premissza-konklúzió szerkezet feltárásához a szöveget rendszerint kissé át kell fogalmazni.
- Az átfogalmazás célja, hogy világossá tegye az érvelés állításainak logikai szempontból fontos tartalmát.
- Ezt a tevékenységet általánosan a premisszák és konklúzió esetében egyaránt *az állítások rekonstrukciójának* nevezzük.
  - K1: Szélkötő Kalamona vállalkozót, a Vidám Arcosok Klubja Párt volt Zala megyei elnökét, a Bel- és Talajvízszolgáltató Vízműipari Rt. tulajdonos-vezérigazgatóját, különösen nagy vagyoni hátrányt okozó, százmillió nagyságrendre rúgó bűncselekményben való részvétel gyanújával letartóztatták.
  - 2: Szélkötő Kalamona vállalkozó, a Vidám Arcosok Klubja Párt volt Zala megyei elnöke, a Bel- és Talajvízszolgáltató Vízműipari Rt. tulajdonos-vezérigazgatója letartóztatásának háttérében politikai leszámolás áll.
- Ha leszámolás, akkor nem okozott vagyoni hátrányt?
- MI IS AZ A JÓINDULAT ELVE?

Igaz állítások sora...

- "Letartóztatott Arcosok Klubja Párti vállalkozó" alcím, mint egy vázlatos konklúziójelölt
- Úgy tűnhet, elég, ha a cikk igazolja, hogy
  - Szélkötő Kalamonát letartóztatták, és
  - Szélkötő Kalamona tagja volt a Vidám Arcosok Klubja Pártnak, és
  - Szélkötő Kalamona vállalkozó.

- Csakhogy Szélkötőről számtalan más igaz állítást is tehetnénk. Tegyük fel, például, hogy Szélkötő férfi, 180 cm magas, a Pácegresi Helyi Merülőbúvár Klub elnöke, a Rácegresi Bélyegkör titkára. Ekkor az alábbi állítások is igazak:
  - Szélkötő Kalamonát, a 180 cm magas férfit letartóztatták.
  - Szélkötő Kalamonát, a Pácegresi Helyi Merülőbúvár Klub elnökét letartóztatták.
  - Szélkötő Kalamonát, a Rácegresi Bélyegkör titkárát letartóztatták.
- Mivel (4), (5) és (6) igazak, vajon nem cserélhetjük-e le az eredeti alcímet a következők valamelyikére?
  - Letartóztatott 180 cm magas férfi.
  - Letartóztatott pácegresi merülőbúvár.
  - Letartóztatott rácegresi bélyegkör-titkár.
- Igencsak meglepő, ha mondjuk az (8) állítás lenne az alcím, majd ezek után a cikkben többet egy szó sem esne a Pácegresi Helyi Merülőbúvár Klubról, illetve arról, hogy Szélkötő ennek elnöke. Ekkor nyilvánvaló lenne, hogy bár (5) lehet igaz, a cikk nem bizonyít vele kapcsolatban semmit.

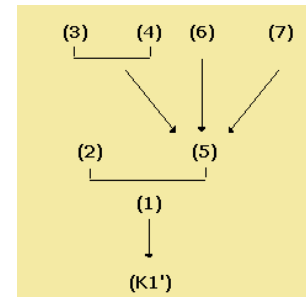
Letartóztatott Vidám Arcosok Párti vállalkozó

Macska a kútban

Politikai leszámolás vagy százmilliós tétre menő büntetőügy? - nem világos, valójában mi áll Széllkötő Kalamona, a VAK Párt volt Zala megyei elnöke, a Bel- és Talajvízszolgáltató Vízműipari Rt. tulajdonos-vezérigazgatója letartóztatásának háttérében. A vállalkozót és társait különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűden kezeléssel gyanúsítják.

(1) Látványos gazdasági-politikai karriert tört ketté a Pácesgresi Városi Bíróság a múlt héten, amikor bilinesbe verve meghallgatta, majd jobbnak látta rács mögött tartani Széllkötő Kalamona vállalkozót, a Bel- és Talajvízszolgáltató Vízműipari Rt. vezérigazgatóját, a Vidám Arcosok Klubja Párt Zala megyei exelnökét. (2) A megyei rendőr-főkapitányság különösen nagy vagyoni hátrányt okozó hűden kezeléssel gyanúsítja Széllkötőt, s esőbüntetett is a terhére írnak. (3) A nyomozást eredetileg fedezetelvonás gyanújával kezdték 1998-ban, ám akkor megszüntették az eljárást. (4) A tavaly ősszel az ügyészség utasítására újakezdett és azóta is "fokozott ügyészi felügyelettel" végzett nyomozás múlt esütörtökön vett fordulatot: (5) a Pácesgresi Városi Bíróság a gyanúsítottat előzetes letartóztatásba helyezte, mondván, (6) tartani lehet attól, hogy Széllkötő és esetleges tettestársai szabadlábban összebeszélhének, valamint (7) a felhalmozott magánvagyon a bírói megítélés szerint meglehetősen nagy értékű. (8) A zalai vállalkozó a 1990 őszén tánt fel a Vidám Arcosok Klubja Párt környezetében, s a fővárosi pártközpont támogatásával tavaly júniusban már megyei elnökké választották, annak ellenére, hogy Pácesgres környékén sokan még párttagságában is kételkednek. Széllkötő hamarosan Tivornya Józsefnek, a párt elnökének és feleségének legfőbb bizalmasa lett. 2001 február végére a pácesgresi vállalkozó kegyvesztett lett: a VAK Párt országos elnöksége felmentette megyei elnöki tisztségéből. A történetekhez hozzátartozik ugyanis, hogy Széllkötő a február 18-i megyei vezetőségi ülésen Tivornyával szemben ellenérzéseinek adott hangot, s a párt nagyválasztmányának összehívását is szorgalmazta. A pártvezetés másnap leváltotta. Nem egyértelmű, összefügg-e a nyomozás a Vidám Arcosok Pártján belüli erőviszonyok alakulásával, tény azonban, hogy egy öt évvel ezelőtti eselekményt rónak Széllkötő terhére, s egyelőre a vádak jogi megalapozottsága is kétséges. (...)

Érvelésszerkezet

- Nagyon fontos megkülönböztetni a független premisszákat a kapcsolt premisszáktól, mert más-más kritizálási stratégiát követelnek meg. Ha a kapcsolt premisszák közül az egyikről sikerül kimutatni, hogy hamis, akkor az egész érvelés használhatatlan. Ha azonban a független premisszák közül bizonyul az egyik hamisnak, akkor az érvelés legfeljebb csak gyengébb lesz, mintha valamennyi premissza igaz lenne - *ám még így is lehet nagyon erős!*

Érvelések értékelése

Milyen az indoklás és az előadott érvelés alapján megfelelő-e az álláspont?

1. Mit értünk jó érvelés/következtetés alatt?
2. Hogyan tudjuk eldönteni, hogy jó az érvelés/következtetés?
3. A formális logika eszközei
4. Gyakori informális logikai érvelési hibák

- HF3a: Egy érvelésben használt analógia megtalálása, elemzése, és erős és hatásos ellenpélda (akár formai akár tartalmi szempontból)
- HF3b: **MT: 11.** és **13.** fejezet ill.
- netes anyag **3.** és **5.** fejezet (<http://www.unimiskolc.hu/~bolantro/informalis/tartalom.htm>)